

ALDINA

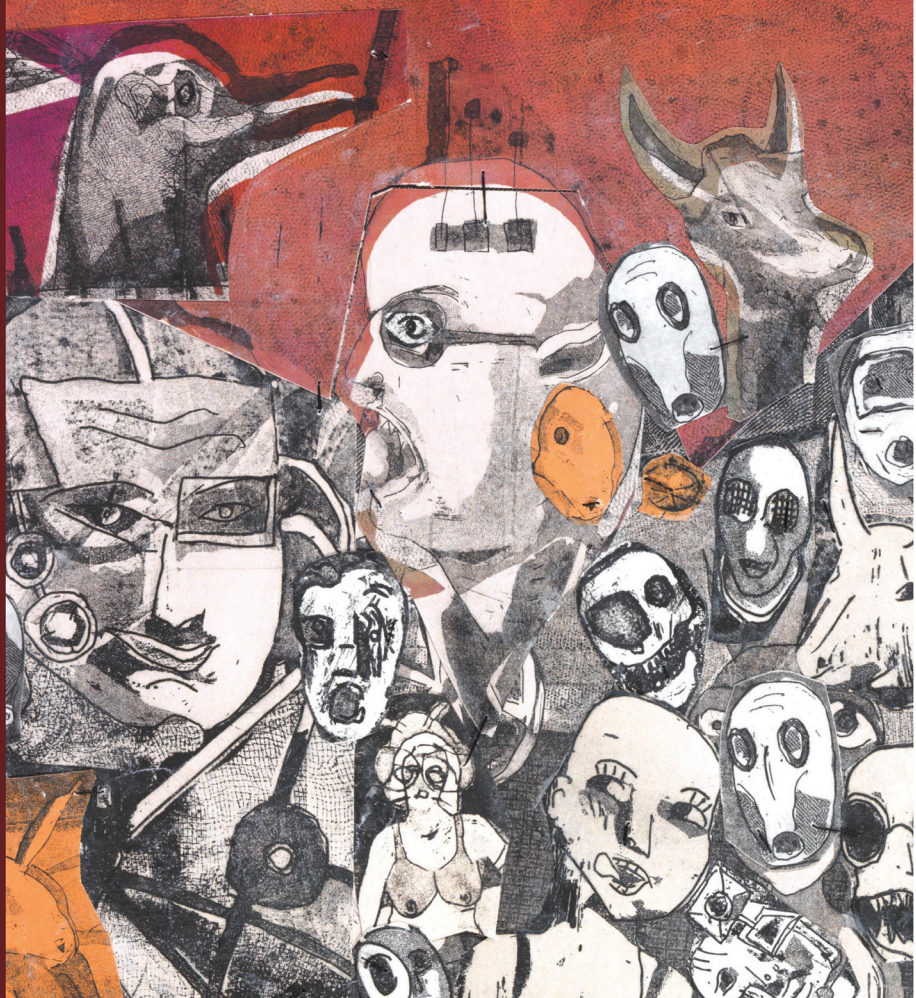
13

GUTENBERG

ΟΙ ΛΥΚΟΙ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ «ΓΕΝΙΑΣ ΤΩΝ ΕΡΕΙΠΙΩΝ»

Μετάφραση
Φοῖβος Ἰ. Πιομπῖνος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG

ΟΙ ΛΥΚΟΙ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΤΗΣ

«ΓΕΝΙΑΣ ΤΩΝ ΕΡΕΙΘΙΩΝ»

Μετάφραση

Φοῖβος Ἰ. Πιομπίνος

GUTENBERG || ALDINA-13

ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΙΑ ΤΩΝ ΕΡΗΠΕΙΩΝ

Ὁ σπαραγμὸς τῆς Γερμανίας: τὰ ἔργα τῆς γενιᾶς τῶν ἐρειπίων. Δὲν δείχνουν ἐπιθυμία γιὰ ἐκδίκηση· κυρίως ὑπενθυμίζουν στὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἐγγόνια ἐγκληματιῶν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τὴν καταστροφή ποὺ προκάλεσαν οἱ Ναζί.

THE NEW YORK TIMES

Ἡ «λογοτεχνία τῶν ἐρειπίων» ἐπηρέασε ὅλους τοὺς Γερμανοὺς συγγραφεῖς ποὺ ἀκολούθησαν.

DIE ZEIT

Ἡ «λογοτεχνία τῶν ἐρειπίων» εἰσχώρησε μὲ πολλοὺς τρόπους στὴν ρεαλιστικὴ (ἀλλὰ ὅχι μόνον σὲ αὐτήν) λογοτεχνία μετέπειτα συγγραφέων ποὺ ἔζησαν τὴν τρομερὴ σύγκρουση σὲ νεαρὴ ἡλικία καὶ φέρουν ἔκτοτε τὸ στίγμα της.

H AYTH

Γύρω ἀπὸ τρεῖς λέξεις κινούμαστε οἱ συγγραφεῖς τῆς γενιᾶς μου: πόλεμος, ἐπιστροφή στὴν πατρίδα, ἐρείπια. Ἐπειδὴ πρέπει νὰ θυμόμαστε καὶ νὰ θυμίζουμε πὼς οἱ καταστροφές δὲν συμβαίνουν μόνο γύρω μας· συμβαίνουν καὶ μέσα μας. Καὶ ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ μικρὲς ἀφήνουν σημάδια ποὺ κάνουν χρόνια νὰ ἐπουλωθοῦν.

HEINRICH BÖLL

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Μιά υπέροχη ιστορία: Τὸ Θέατρο στὸ παράθυρο τῆς Ilse Aichinger.

THE GUARDIAN

Anna Seghers: Ἡ μητέρα ἐνὸς δίκαιου κόσμου.

FRANKFURTER ALLGEMEINE

Τὰ διηγήματα τῆς Marie Luise Kaschnit μᾶς υπενθυμίζουν ποιοί ἤμασταν καὶ τί προηγήθηκε τοῦ «οἰκονομικοῦ θαύματος» τῆς δεκαετίας τοῦ 1950.

DIE WELT

Ὁ Alexander Kluge δέν εἶναι μόνο ὁ σκηνοθέτης ποῦ ἀνανέωσε τὸν γερμανικὸ κινηματογράφο, ἀλλὰ κι ἓνας γοητευτικὸς συγγραφέας.

LE MONDE

Συντηρητικὴ στὸν τρόπο ποῦ σκέφτεται, μοντέρνα στὴ γραφή της, ἐβραϊκῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ πιστὴ χριστιανὴ ἡ Elisabeth Langgässer δέν ἔχει τίποτα νὰ ζηλέψει ἀπὸ Γάλλους Καθολικοὺς συγγραφεῖς ὅπως ὁ Paul Claudel καὶ ὁ François Mauriac.

FRANKFURTER RUNDSCHAU

Ἀπὸ τίς σημαντικότερες φυσιογνωμίες τοῦ γερμανικοῦ θεάτρου ὁ Heiner Müller ὑπῆρξε ἀνέκαθεν ἀντίθετος τόσο μὲ τοὺς ὅρους παραγωγῆς τοῦ πολιτιστικοῦ ἐμπορεύματος στὴ δυτικὴ κοινωνία,

ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀγκύλωση τῶν κομματι-
κῶν μηχανισμῶν στὴν ἀνατολική.

DEUTSCHE WELLE

Τὰ διηγήματα τοῦ Josef Mühlbergers
μποροῦν νὰ χαρακτηριστοῦν μικρὰ
θαύματα.

NEUE ZÜRCHER ZEITUNG

Ingeborg Bachmann: ἡ εὐφυέστερη καὶ
σημαντικότερη συγγραφέας ποὺ πα-
ρουσίασε ἡ χώρα μας μέσα σ' αὐτὸν τὸν
αἰῶνα.

THOMAS BERNHARD

Οὐμανιστής, ἀντικομορμιστής, ἄν-
θρωπος τῆς δράσης, μολονότι νομπελί-
στας καὶ δημοφιλῆς ὁ Heinrich Böll
ἔχτισε τὸ ἔργο του ἀποφασισμένος νὰ

καταδείξει τὶς μακροπρόθεσμες συνέ-
πειες ἀπὸ τὴν ἀνοχή στὸν Χίτλερ καὶ
τὸ καθεστῶς του.

LIFO

Οἱ λύκοι ἐπιστρέφουν τοῦ Hans Bender
δικαίως κρίθηκαν ὑποχρεωτικὸ ἀνά-
γνωσμα γιὰ κάθε Γερμανὸ καὶ μπῆκαν
καὶ στὰ σχολεῖα.

DER SPIEGEL

Ἀσυμβίβαστος, οὐμανιστής, ὁ Wolfgang
Borchert ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς δημοφι-
λέστερους Γερμανοὺς συγγραφεῖς τῆς
μεταπολεμικῆς περιόδου.

GOODREADS

«Γιὰ νὰ κρατήσω ζωντανή τὴν ἐνο-
χή μου. Ἀπὸ θυμό. Ἀπὸ φόβο» αὕτῃ

ἦταν ἡ ἀπάντηση τοῦ Wolfdietrich Schnurre ὅταν ρωτήθηκε γιατί γράφει. Οἱ ἱστορίες του οἱ καλύτεροι μάρτυρες γιὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο.

DER SPIEGEL

Τὸ σημαντικότερο θέμα γιὰ τὸν Max Frisch ἦταν ὁ ἀγώνας τοῦ ἀτόμου νὰ διατηρήσει τὴν ταυτότητά του σὲ ἓναν κόσμο μεταβαλλόμενων ἀξιῶν, ὁλοκληρωτικῶν ἰδεολογιῶν καὶ τεχνολογικῶν ἐπαναστάσεων.

THE NEW YORK TIMES

Stephan Hermlin, ἡ κεντρικὴ φιγούρα στὴν ἀνατολικογερμανικὴ λογοτεχνικὴ σκηνὴ λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν Πτώση τοῦ Τείχους.

THE INDEPENDENT

Πῶς εἶναι νὰ γυρνᾷς ἀπὸ τὸν πόλεμο σὲ μιὰ πατρίδα ἔνοχη γιὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος, καταστρεμμένη ὕλικά καὶ ἠθικά; Στὰ ἐρείπια τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου διάσημοι γερμανόφωνοι συγγραφεῖς, πρώην στρατιῶτες ἢ κρατούμενοι καὶ αὐτοεξόριστοι, Ἑβραῖοι καὶ Χριστιανοὶ μὲ διαφορετικὲς ἰδεολογίες, σπᾶνε τὴ σιωπὴ πὺ ἐπικρατεῖ στὴ χώρα τους γιὰ τὰ ὅσα συνέβησαν στὸ Τρίτο Ράιχ.

Δεῖτε πῶς:

ΜΑΡΤΙΑΤΙΚΟΣ ΑΝΕΜΟΣ

ΑΥΤΗ Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ὀφείλει νὰ εἶναι παραδειγματική. Γι' αὐτὸ ἔχουν συγκεντρώσει ὅλους τοὺς Πολωνοὺς αἰχμαλώτους τῆς περιοχῆς στὸν τόπο τῆς ἐκτέλεσης. Ἀπὸ νωρὶς τὸ πρῶν εἶχαν μπεῖ σὲ πορεία κατὰ μικρὰς ὁμάδες ποὺ συνοδεύονταν ἀπὸ τοὺς φρουροὺς τους. Ἦδη ἀπὸ μακριὰ ἔβλεπαν ὅτι ὁ λόφος πάνω ἀπ' τὸ χωριὸ εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ στρατιωτικοὺς κι ὅτι εἶχαν ἀνέβει ἐκεῖ μεγάλα μαῦρα ὀχήματα μὲ λάβαρα. Ἔτσι, πίστευαν πὼς προετοιμαζόταν ἐκεῖ μιὰ μαζικὴ ἐκτέλεση, ποὺ θύματά της θὰ ἦταν ὅλοι τους. Τελικὰ ὥστόσο ἀπ' αὐτὰ τὰ ἄτομα ἐπιλέχθηκαν δύο μονάχα ποὺ θὰ ὀδηγήσουν ἕναν συμπατριώτη τους ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ θάνατο. Οἱ ὑπόλοιποι θὰ πρέπει στὴ συνέχεια, ὅταν θὰ ἔχουν ὅλα τελειώσει, νὰ περάσουν μπρὸς ἀπὸ τὸν νεκρὸ, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, μὲ τὸ βλέμμα στραμμένο πρὸς αὐτόν. Στὸ μεταξὺ στέκουν σὲ σχῆμα μεγάλου ἡμικύκλιου, ἀνάμεσα στ' ἀπογυμνωμένα ἀκόμη δέντρα τῶν παρυφῶν τοῦ δάσους, ξεπαγιασμένοι ἀπὸ τὸ κρύο, καὶ στρέφουν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον τὸ χλομό τους πρόσωπο ψιθυρίζοντας.

Ἐπειδὴ ἡ ἐκτέλεση ὀφείλει νὰ εἶναι παραδειγματική, χρειάζονται πολλοὶ θεατές. Γι' αὐτὸ ἀπαιτήθηκε ἡ συμμετοχὴ τοῦ χωριοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐφήβων, ποὺ μπρὸς στὰ μάτια τους θὰ παρουσιαστῇ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἐρότητα τῶν φυλετικῶν νόμων. Οἱ χω-

ρικοί δὲν συμφωνοῦν ὥστόσο μὲ αὐτὸ τὸ μέτρο. Ἔστειλαν λοιπὸν τὰ παιδιά τους στὸ δάσος ἢ τὰ ἔβαλαν στὸ κρεβάτι ἢ τὰ κλείδωσαν στὸ στάβλο μὲ τὶς ἀγελάδες. Οὔτε ἓνα παιδί δὲν βρίσκεται στὸ λόφο, πλάι στὸ δάσος. Ἀπὸ τοὺς ἐνήλικες βρίσκονται ἐκεῖ μονάχα ὅσοι ἔλαβαν ἄμεση ἐντολή: ὁ κοινοτάρχης, ὁ γραμματέας τῆς κοινότητος, ὁ χωροφύλακας· ἐπίσης ἡ χωρική ποὺ ἔκανε τὴν καταγγελία, ὁ μεταλλωρύχος Γκρούμπερ, γεννημένος στὸ Μπόχουμ, ὁ ὁποῖος ἐγκαταστάθηκε στὸ χωριὸ τὸν περασμένο χρόνο, καὶ ἡ γυναίκα του, ἡ Μάρτα, τὸ γένος Πτσίχολ, ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Πρωσία, ἡ ὁποία ὑπῆρξε ἐρωμένη τοῦ θανατοποινίτη.

Αὐτὰ τὰ πρόσωπα ἔχουν μαζευτεῖ σὲ μιὰ μικρὴ ὁμάδα. Θὰ ἤθελαν νὰ βρίσκονται μίλια μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖ, ὅμως τὰ ἔβαλε νὰ στηθοῦν ἐκεῖ ὁ εὐγενικὸς ὑπαστυνόμος καὶ δὲν τολμοῦν νὰ σαλέψουν καν. Στέκονται ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ὁ δρόμος εἰσέρχεται καὶ χάνεται στὸ δάσος. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ τὴ θέση ὅπου στήθηκε ἡ ἀγχόνη μεσολαβοῦν μερικοὶ χοντροὶ κορμοὶ δέντρων· ἐξάλλου ὁ καιρὸς εἶναι κάπως ὀμιχλώδης, ἔτσι ποὺ ἀργότερα δὲν θὰμποροῦν νὰ παρακολουθήσουν ἐπακριβῶς ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς διαδικασίας. Κι αὐτὸ τοὺς χαροποιεῖ ὅλους τοὺς πολὺ.

Ἡ Μάρτα Γκρούμπερ, ποὺ ἦταν ἐρωμένη τοῦ Πολωνοῦ, κουμπώνει καὶ ξεκουμπώνει τὰ μαῦρα ὑφασμάτινα γάντια της. Φοράει τὸ σκοῦρο μπλὲ ταγέρ της, ἀγορασμένο ἐτοιμοπαράδοτο πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ καλοδιατηρημένο, κι ἓνα καπελάκι, ποὺ εἶναι παλιομοδίτικο, ἀλλὰ διαφέρει τόσο ἀπὸ τὰ καπέλα ποὺ φορᾶνε οἱ χωρικές ὅταν ἐκκλησιάζονται ὅσο ἓνα παριζιάνικο μο-

ντελάκι. Τὸ πρόσωπό της εἶναι μουσκεμένο ἀπὸ τὰ δάκρυα, ὅμως τὰ δάκρυα αὐτὰ δὲν ἔχουν μεγάλη σχέση με τὴν ψυχικὴ της κατάσταση τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ. Κλαίει ἀπὸ καλὴ ἀνατροφή, ὅχι ἀπὸ ἀπελπισία. Πρὸ ὀλίγου εἶχε δεῖ τὸν Πολωνὸ Στάνισλαους ἀπὸ πολὺ κοντά, γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς μῆνες, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνῃ ποὺ εἶχαν πάει μαζί στὸ Βάινμπεργκ. Ὁ Στάνισλαους ἦταν τότε νέος, ρωμαλέος καὶ ὠραῖος. Ὁ τωρινὸς εἶναι μαραμμένος, σκυθρωπὸς καὶ χλομός, καὶ κἀνὲι σὰν νὰ μὴν τὴν εἶχε δεῖ ποτέ του. Εἶναι ἓνας ξένος, καὶ γιὰ ἓναν ξένο δὲν ἀπελπίζεται κανεὶς.

Ἡ Μάρτα Γκρούμπερ εἶναι μιὰ ἐπιβλητικὴ καὶ ὑγιὲς σαραντάρρα. Εἶχε ἔρθει μὲ τὸν ἄντρα της πρὶν ἀπὸ ἓνα χρόνο στὸ χωριό, τότε ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀνοίγουν τὴ μεγάλη στοὰ στὸ ὄρυχεῖο τοῦ Βάινμπεργκ καὶ νὰ ἐκμεταλλεύονται τὸ πενιχρὸ σιδηρομετάλλευμα ποὺ περιέχεται στὸ κοκκινωπὸ χῶμα. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της ἡ Μάρτα Γκρούμπερ εἶχε ζήσει στὴν πόλῃ καὶ γι' αὐτὸ εἶχε μισήσει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμῇ αὐτὴ τὴν κοιλάδα. Σκιαάζεται τὰ βουνὰ ποὺ ὑψώνονται πάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ σὰν κύματα ποὺ ἀπειλοῦν νὰ συμπαρασύρουν καὶ νὰ καταπνίξουν κάθε ζωὴ. Μισεῖ τοὺς κατηφεῖς βραδινοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸν δυτικὸ ἄνεμο ποὺ διασχίζει θρηνητικὰ τὴν κοιλάδα. Τὰ βάζει μὲ τοὺς γεμάτους λακοῦβες λασπόδρομους καὶ τίς ἄθλιες ὁδοὺς τοῦ χωριοῦ, ὅπου δὲν ὑπάρχει κανένας κινηματογράφος οὔτε καὶ κανένα καφενεῖο. Περιφρονεῖ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν στὸ χωριὸ καὶ ποὺ γιὰ τὰ μάτια της εἶναι τόσο πλούσιοι κι ὅμως τόσο μίζεροι, τόσο ὕπουλοι καὶ πονηροί.

Ἡ Μάρτα Γκρούμπερ ρίχνει μιὰ ματιὰ στὴ διπλα-

νή της, τὴν καταδότρια, τὸ δειλὸ παλιοθήλυκο, τὴ ρουφιάννα, ποὺ στέκεται ἐκεῖ τόσο ἄθλια, μὲ τὸ προγοῦλι της καὶ τὴν προτεταμένη της κοιλιά, πάνω ἀπὸ τὴν ὁποία τὰ δάχτυλά της ξεκουκίζουν τὸ ροζάριο. Πρὶν ἀπὸ μερικές ἀκόμη ἐβδομάδες ἡ κυρία Γκρούμπερ θὰ ἤθελε νὰ τὴν καρυδώσει τὴ γυναίκα ἐτούτη ἀπὸ θυμὸ. Ὅμως τῆς ἀρκεῖ πιά νὰ βλέπει πὼς ἡ ἐχθρὸς της τρέμει ἀπὸ τὸ φόβο της, πὼς ἡ μύτη της εἶναι κόκκινη καὶ πὼς σὲ λίγο θὰ ἔχει χάσει ὅλα της τὰ δόντια.

Μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν παρατηρεῖται κάποια κινήτικότητα. Κάτι μεταφέρεται, μιὰ σανίδα, μιὰ σκάλα ἢ κάτι παρόμοιο. Ἡ κυρία Γκρούμπερ πάντως τρομάζει τώρα. Δὲν ἀντέχει ἄλλο νὰ βλέπει τὸν Στάνισλαους· δὲν θέλει ἄλλωστε πιά νὰ τὸν βλέπει. Εἶναι εὐτύχημα ποὺ ἔχει μυωπία καὶ οὐσιαστικὰ δὲν ἀντιλαμβάνεται τίποτα ἐκτὸς ἀπὸ τὶς στολὲς τῶν στρατιωτῶν καὶ τὶς στολὲς τῶν αἰχμαλώτων, τὶς ὀξιὲς μὲ τοὺς ὑγροὺς κορμούς τους καὶ τὸν φωτεινὸ, μαρτιάτικο οὐρανὸ πάνω ἀπὸ τὸ δάσος. Κι αὐτὴ ἐπίσης θὰ προσευχηθεῖ γιὰ τὸν Στάνισλαους, ὄχι ὅμως τώρα, ὄχι ἐδῶ. Θὰ τὸν φανταστεῖ, ὅπως τὸν εἶχε πρωτοσυναντήσῃ, μὲ τὸ δρεπάνι στὸν ὦμο του, μὲ ἥλιο καὶ ἰδρώτα στὸ ὄμορφο, νεανικὸ του πρόσωπο. Θὰ καθίσει ἀπέναντί της στὸ τραπέζι τῆς κουζίνας, τόσο κοντὰ της ποὺ ν' ἀγγίζονται τὰ γόνατά τους, καὶ θὰ τὴ φάει μὲ τὰ μάτια του, ἐνῶ θ' ἀντηχοῦν ἀπ' τὸ ραδιόφωνο νικητήριες εἰδήσεις καὶ ὀρμητικὰ ἐμβατήρια.

Ἡ Μάρτα βγάζει ἓναν μικρὸ, σύντομο ἀναστεναγμό. Ὁ ἄντρας της στέκει δίπλα της, μεγάλωσωμος, ἕνας σχεδὸν γίγαντας στὸ σῶμα, ἀλλὰ μὲ κυρτωμένη ράχη, τρεμάμενα χέρια καὶ φοβισμένο, ἀδηφάγο βλέμμα. Δὲν

εἶναι μύωπας, βλέπει πολὺ καλὰ ὅτι ὅλα εἶναι ἔτοιμα, ὅτι τὸ σκοινὶ ἔχει τραβηχτεῖ ἀπὸ τὸ γάντζο κι ὅτι ἔχουν στηρίζει τὴ σκάλα σ' ἓνα δέντρο. Κοιτάζει ἀπενῶς πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὅμως νιώθει τὴν παρουσία τῆς γυναίκας του στὸ πλάι του καὶ κάτι συστέλλεται μέσα του σὰν πληγωμένο ζῶο. Εἶναι γέρος καὶ πρόστυχος, ἐνῶ ἡ γυναίκα του εἶναι καλοστεκούμενη, γεμάτη ζωντάνια καὶ δύναμη. Ἐντούτοις δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ὑποφέρει ἄλλο πιά ἤδη ἀπὸ πολλὸν καιρό. Ἐχει πάρει τοὺς δικούς του δρόμους καὶ γνωρίζει πῶς εἶναι δρόμοι σκοτεινοὶ κι ἐπικίνδυνοι.

Κάτι περιμένουν, λέει ὁ μεταλλωρύχος, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ σπάσει τὴ σιωπὴ, μέσα στὴν ὁποία κρυώνουν τόσο πολὺ καὶ νιώθουν τόσο ἄθλια. Κανεὶς δὲν ἀποκρίνεται, ὅμως ἀπὸ μακριά, ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ δάσους, ὑψώνεται ἓνας πνιχτὸς βόμβος, ὁ θόρυβος ἀπὸ ἓνα βαρὺ ὄχημα ποὺ σιμώνει γοργά.

Θὰ συμβεῖ ἀμέσως, σκέφτεται ἡ καταδότρια καὶ τὰ χεῖλη της κινοῦνται τόσο ὀρμητικὰ ποὺ βγάζουν συνεχῶς πλαταγώδεις, θαρρεῖς, ἤχους. Ὑπεραγία Θεοτόκε, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν. Ἀκριβῶς μπροστά της ἔχει τώρα τὴ γυναίκα τοῦ μεταλλωρύχου καὶ κοιτάζει τὰ κατσαρά της μαλλιά κάτω ἀπ' τὸ λοξὸ καπελάκι της. Εἶναι φταίχτρα, σκέφτεται ἡ καταδότρια, ἀφοῦ τό 'θελε καὶ τὸ χάρηκε σὰν κορίτσι, σὰν νεαρὴ γυναίκα. Πῆγε στὴν πόλη κι ἔκανε περμανάντ. Μέρα μεσημέρι κάθισε μπρὸς στὴν πόρτα της, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί... Μὲ τέτοιες σκέψεις ἀπασχολεῖται ἡ καταδότρια ἔτσι ποὺ τὸ στόμα της μιλάει ἀπὸ μόνο του, κι αὐτὲς οἱ λέξεις βγαίνουν ξαφνικὰ ἀπ' αὐτὸ ἐντελῶς δυνατὰ καὶ ξεκάθαρα.

Ὁ κοινοτάρχης τρομάζει καὶ κοιτάζει γρήγορα ὁλόγυρά του. Σώπα λοιπόν, λέει θυμωμένος. Μιλάει στὴν καταδóτρια στὸν ἐνικό· ὅλοι στὸ χωριὸ μιλάνε μεταξύ τους στὸν ἐνικό, ὅλοι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο συγγενεῖς. Εἶναι ἀνώφελο νὰ προσεύχεται ἐδῶ κανεὶς δυνατό, καὶ μάλιστα στὸ σημεῖο ἀκριβῶς ὅπου στέκει. Πάει ἓνας χρόνος ἀπὸ τότε ποὺ ἔπαψε νὰ ἐκκλησιάζεται, μολοντί κατὰ βάθος δὲν διαθέτει οὔτε τὴ δύναμη οὔτε τὴν αὐτονομία νὰ εἶναι ἐλεύθερος στοχαστής. Ἔχει ὥστόσο οἰκειοποιηθεῖ τὸν τρόπο σκέψης καὶ τὸν τρόπο ἔκφρασης τοῦ κόμματος, κι ὅποτε ἐπαναφέρει στὴ μνήμη του μερικά ἀπὸ τὰ κομματικὰ συνθήματα, αἰσθάνεται συγχρόνως μεταρσιωμένος κι ἐνδυναμωμένος.

Πάψε λοιπόν, τῆς ξαναλέει, ἐπειδὴ βλέπει πῶς τὰ ἀναιμικὰ της χεῖλη ξαναρχίζουν νὰ κινοῦνται. Εἶναι ἔξω φρενῶν μὲ τὴν Ἴντα, τὴν ἀνιψιά του, ἀπὸ τὸ φθινοπωρινὸ ἐκεῖνο βράδυ ποὺ τὸν εἶχε ἐπισκεφθεῖ γιὰ νὰ τοῦ μεταφέρει ὅτι στὸ χωριὸ γίνονταν φυλετικὰ αἵσχη· ἀπὸ τὸ βράδυ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε σηκώσει τὸ ἀκουστικὸ τοῦ τηλεφώνου του καὶ εἶχε πυροδοτήσει τὰ γεγονότα ποὺ ὀδηγοῦν τώρα ἓναν ἄνθρωπο στὴν ἐκτέλεση.

Παραμερίστε, φωνάζει ὁ ἀξιωματικὸς μὲ πνιχτὴ φωνή. Ἀνήκει στὸ ἀστυνομικὸ σῶμα καὶ οὐσιαστικὰ δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ξαποστελνεῖ στὸ ὑπερπέραν ἀνθρώπους ἐξαιτίας τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς πεποίθησής τους. Ἔχει ὥστόσο τοὺς εὐχάριστους τρόπους τῶν ὑπαλλήλων τῶν γραφείων κηδεῶν, καὶ οἱ ὑφιστάμενοί του τὸν ἐκτιμοῦν πολὺ.

Τὸ αὐτοκίνητο στρίβει μὲ μεγάλη ταχύτητα στὴ γωνία καὶ φρενάρει ἀπότομα. Ὁ κοινοτάρχης, ποὺ εἶναι

ἐπίσης τοπικὸς ὁμαδάρχης κι ἀρχηγὸς τῶν χωρικῶν, στέκεται κλαρίνο. Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔχει κάπως πα-
χύνει, καὶ ἡ καφετιὰ στολή του τσιτώνει. Στέκεται γιὰ
λίγο μὲ τεντωμένα γόνατα καὶ βλέμμα ἀπλανές. "Ὑστε-
ρα τὸν καλοῦν στὸ αὐτοκίνητο καὶ δίνει ἀναφορά.

Ἡ Μάρτα Γκρούμπερ τὸν ἀκούει νὰ μιλάει καὶ δὲν
καταλαβαίνει λέξη. Ἀδυνατεῖ νὰ συσχετίσει τ' ἄλλο-
τινὰ συμβάντα μὲ τὰ τρέχοντα. Ἀναθυμιάται τὸ βράδυ
ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἄντρας της εἶχε φέρει τὸν Στάνισλαους γιὰ
πρῶτη φορὰ στὸ σπίτι. "Ὑστερα εἶχε ἐξαφανιστεῖ, ἀφή-
νοντάς την μόνη μὲ τὸν Πολωνό. Ἡ Μάρτα εἶχε μιλήσει
μαζί του στὴ γλώσσα τῶν παιδικῶν της χρόνων, στὰ
πολάκια τῆς Ἄνω Σιλεσίας, ποὺ τὰ κατέχει στὴν ἐντέ-
λεια. Εἶχαν φλυαρήσει καὶ γελάσει. Ἐκεῖνος ἔφερε μα-
ζί του τὸ ἄρωμα τῶν παιδικῶν της χρόνων, τὴν ἀπε-
ραντοσύνη τῆς Ἀνατολῆς, τὴ φωτεινὴ λάμψη τῶν πα-
νηγυριῶν, τὰ καμπανάκια τῶν ἑλκηθρων καὶ τὸν ἄσπρο
κουρνιαχτὸ τῶν δρόμων μέσα στὴν αὐγουστιάτικη ζέ-
στη. Δὲν εἶχε κάνει τίποτα γιὰ νὰ τὸν προσελκύσει. Κι
ἐκεῖνος βρισκόταν ξαφνικὰ ἐκεῖ, σὰν ἀνάμνηση, σὰν
ἀπὸ καιρὸ λησμονημένη λέξη. Ἐπειδὴ ὅλ' αὐτὰ τὰ εἶ-
χε ζήσει τότε ποὺ ἦταν νέα, αἰσθανόταν σὰν συνομή-
λική του. Εἶχαν κοιταχτεῖ μὲς στὸν ἐνδόμυχο πόθο τους
ν' ἀποφορτιστοῦν γιὰ μιὰ στιγμή ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ξέ-
νου τοπίου, ἀπὸ τὸν ἀμετάκλητο χαρακτήρα τῆς μοί-
ρας τους...

Δὲν εἶναι ὁ ἴδιος, σκέφτεται ἡ Μάρτα. Ἡ ὅλη κα-
τάσταση τῆς φαίνεται σὰν νὰ βλέπει ταινία, ἓνα κομμά-
τι ἀπὸ τὰ φρικαλέα πολεμικὰ ἐπίκαιρα, γιὰ τὰ ὁποῖα
δὲν δίνει δυνάρα κανεῖς. Ἡ προβολὴ τῆς ταινίας συνεχί-

ζεται, ὁ κοινοτάρχης ἀποσύρεται καὶ οἱ κύριοι ποὺ ἤρθαν μὲ τὸ αὐτοκίνητο μπαίνουν στὸ δάσος.

Ἡ Ἰντα δὲν προσεύχεται πιά. Δὲ φταίω ἔγω, λέει ξαφνικά, κι ὅλοι τὴν κοιτάζουν περιφρονητικά. Δὲν τολμάει νὰ συνεχίσει. Ὅμως δὲν τὸ θέλα νὰ πεθάνει ἓνας ἄνθρωπος, σκέφτεται. Ἦθελα νὰ δώσω στὴν κυρία Γκρούμπερ τὸ μάθημα ὅτι πρέπει νὰ πράττει ὅπως κι ἐμεῖς. Ἡ Ἰντα ἀρχίζει νὰ κλαίει καὶ βρίσκει κάποια ἀνακούφιση στὸ κλάμα. Δὲν ξέρει πῶς, ὅχι καὶ πολὺ παλιά, σὲ τούτη δῶ τὴν κοιλάδα, εἶχαν πνίξει σὰν μάγισσα στὴ νεροτριβή, μὲ μία πέτρα δεμένη στὸ λαιμό, μιὰ γυναίκα ποὺ δὲν ἤθελε νὰ γεράσει.

Στὸ δάσος κάποιος ἀρχίζει νὰ μιλάει καὶ νὰ διαβάζει κάτι δυνατά. Ἄν καὶ μιλάει πολὺ δυνατά, κανεὶς ἀπὸ τὸ δρόμο δὲν μπορεῖ νὰ παρακολουθήσει τὰ λόγια του, γιὰτὶ τὸν μεταλλωρύχο τὸν πιάνει ξαφνικά βήχας ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σταματήσει. Βήχει τρανταχτὰ καὶ σπασμωδικά, καὶ τὰ μάτια του παίρνουν γυάλινη ἔκφραση. Κρυολόγησε ὅταν χθές, κάτω ἀπ' τὸ ἀνεμόδαρτο ὑπόστεγο τοῦ κεραμοποιείου, χάιδεψε μὲ τ' ἄξεστα χέρια του τὰ βυζάκια καὶ τοὺς ἰσχνοὺς γοφοὺς τῆς δωδεκάχρονης Ἄννας ἀπὸ τὸ πριονιστήριο, ξεφυσώντας στὸ πρόσωπό της τὴ ζεστή ἀνάσα του. Αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸ κάνει ἐπανειλημμένως ἀπὸ τὴν περασμένη χρονιά. Γι' αὐτὸ δὲν θέλει νὰ τὸν συνοδεύει ἡ γυναίκα του, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὴν ἀντιπερισπᾷ καὶ νὰ τὴν κρατάει ἀπασχολημένη. Δὲν τοῦ ἀρέσει αὐτό, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ κάνει. Ἄλλοι συνομήλικοί του ξαναπιάνουν τὶς ἀγορίστικες ἀσχολίες τους, ὅπως τὸ νὰ χώνουν κουκούτσια καρπῶν στὸ χῶμα γιὰ νὰ τὰ δοῦν νὰ φυτρώνουν, ἢ νὰ συλλέγουν

γραμματόσημα. Κι αὐτὸς ἐπίσης ξαναπιάνει τὶς ἀγορίστικες ἀσχολίες του. Μόνο ποὺ δὲν εἶχε ποτέ του μαζέψει πετρώματα ἢ συλλέξει γραμματόσημα, παρὰ ἔπαιρνε ἀπὸ πίσω μικρὰ κορίτσια, λάγνος καὶ σιωπηλός.

Ὁ κοινοτάρχης προσπαθεῖ νὰ χτυπήσει τὸν Γκρούμπερ στὴν πλάτη, νομίζοντας πὼς ξεροκατάπιε. Ὁ βήχας δὲν τοῦ εἶναι δυσάρεστος τοῦ Γκρούμπερ, ἀπεναντίας ἔτσι περνάει ἡ ὥρα, τὰ τρομακτικὰ ἐτοῦτα λεπτά, ὥσπου νὰ ἔχουν ὅλα τελειώσει. Σὲ λίγο ὅλοι θὰ ἐπιστρέφουν στὸ σπίτι τους. Σήμερα οἱ ἄνθρωποι στὸ χωριὸ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ εἶναι ἀνάστατοι, ὅμως ἀπὸ αὔριο κιάλας θ' ἀρχίσουν νὰ ξεχνοῦν. Ὁ κοινοτάρχης χτυπάει τὸν μεταλλωρύχο στὴν πλάτη, λὲς καὶ θέλει νὰ τὸν ξυλοφορτώσει. Ξαφνικὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι κι ὁ ἴδιος κρυώνει κι ὅτι τὰ δόντια του χτυπᾶνε μεταξὺ τους ὅπως τὰ κεραμίδια στὴ θύελλα.

Ἡ ἐκτέλεση διαδραματίζεται τὸ 1942. Ὁ κοινοτάρχης δὲν ἔχει ἀκόμη κανένα λόγο ν' ἀμφιβάλλει γιὰ τὴ νίκη τῶν Γερμανῶν ἢ νὰ φοβᾶται τὴν ἐκδίκηση τῶν Πολωνῶν. Ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἀπειλεῖ εἶναι ἓνας βραχνὰς ποὺ μὲ μυστηριώδη τρόπο ἀναδύεται ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς παιδικῆς του ἡλικίας κι ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων ποὺ περιφρονεῖ καὶ καταπολεμᾷ. Ὁ βραχνὰς φταίει πού, μὲς στὴν ὅλη του τὴν αἴγλη καὶ δόξα, μερικὲς φορὲς περιφέρεται στὰ κλεφτὰ σὰν δαρμένο σκυλί. Ὁ βραχνὰς φταίει ποὺ συσχετίζει παράλογα τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ Πολωνοῦ Στάνισλαους μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ δικοῦ του μονάκριβου γιοῦ.

Ὁ κοινοτάρχης κοιτάζει ἀτενῶς, μὲ γουρλωμένα μάτια, τὸ τί συμβαίνει πιά στὸ δάσος. Ὅλα εἶναι ἔτοιμα.

Οἱ αἰχμάλωτοι στέκονται ἡμικυκλικά, μὲ τοὺς στρατιῶτες ἀντικριστά τους. Στὴ μέση ὑπάρχει ἡ ἀγχώνη πὺν κατὰ τὰ ἄλλα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα δοκάρι ἐγκάρσια καρφωμένο σὲ δύο κορμούς δέντρων. Στὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο δέντρα ἀκουμπάει ἡ σκάλα πὺν τὴν κρατοῦν κάποιοι αἰχμάλωτοι. Ὁ νεαρὸς Πολωνὸς διασχίζει τώρα τὸ ξέφωτο ἀνάμεσα σὲ δύο στρατιῶτες, μὲ βῆμα σταθερὸ καὶ τὸ κεφάλι ψηλά.

Κανεῖς δὲν μπορεῖ ν' ἀκούσει τὰ βήματα τοῦ καταδικασμένου σὲ θάνατο, γιὰτὶ φυσάει δυτικὸς ἄνεμος καὶ τὸ χῶμα στὸ δάσος εἶναι νοτισμένο καὶ χορταριασμένο. Γιὰ τὸν κοινοτάρχη ὅμως τὰ βήματα αὐτὰ ἤχοῦν σὰν σφυριές στὴν καρδιά του.

Τώρα, τώρα, τώρα, σκέφτεται. Τώρα πρέπει νὰ πεθαίνει ὁ γιὸς μου ἐκεῖ στὰ ξένα, στὴ Ρωσία. Εἶναι μιὰ τρελή, παιδιάστικη ιδέα. Εἶναι μιὰ μεθυστικὴ ιδέα γιὰ κάποιον πὺν κουβαλάει μιὰν ὀρισμένην ιδέα μέσα του, μιὰ γιγαντιαία καὶ συγκεχυμένη εἰκόνα ἀπὸ ἑκατομμύρια ἀρβύλες νὰ παρελαύνουν, ἀπὸ φωτεινὲς σημαῖες καὶ ὑψωμένα χέρια, ἀπὸ τὸ ὀρμητικὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς πὺν καταπίνει τὸ ἱερὸ σφάγιο.

Ἀπὸ τὴ μικρὴ ὁμάδα στὸ δρόμο, ὁ κοινοτάρχης εἶναι ὁ μόνος πὺν κοιτάζει πῶς ὁ Πολωνὸς Στάνισλαους βαδίζει ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ θάνατο. Τὰ γυαλιὰ τοῦ χοντροῦ γραμματέα τῆς κοινότητος ἔχουν θαμπώσει, ὁ μεταλλωρύχος ἔχει τὰ μάτια του πλημυρισμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐξαιτίας τοῦ βήχα, ἐνῶ ἡ καταδότρια παλεύει μὲ μιὰ ἀναγούλα καὶ γι' αὐτὸ κρατάει τὸ μαντίλι τῆς μπρὸς στὸ πρόσωπό της. Γιὰ τὴ γυναίκα πὺν ὑπῆρξε κάποτε ἔρωμένη τοῦ Πολωνοῦ, θὰ περίμενε κανεῖς νὰ ποῦμε ὅτι τὴν

τελευταία στιγμή ούρλιαξε από οίκτο, μεταμέλεια και πόνο. "Όμως δὲν ούρλιαξε. Στέκει μὲ μάτια κλειστά και χαμογελάει στὸν νεαρό ἑραστή της.

Κι ὕστερα ὅλα ἔχουν πράγματι τελειώσει. Οἱ Πολωνοὶ περνοῦν μπρὸς ἀπὸ τὴν ἀγχόνη ἀργά, σιωπηλὰ και σκουντουφλώνοντας. Ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον κοιτάζουν πρὸς τὰ πάνω τὸν νεκρό, ὅπως τοὺς ἔχουν προστάξει. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι γεμάτοι σκέψεις ἐκδίκησης, και μερικοὶ μουρμουρίζουν κάτι ὅπως: Θεέ μου, σπλαχνίσου τὴν ἄθλια ψυχή μου. Κανένας δὲν σκέφτεται τὸ αἶσχος τῆς καταπάτησης τῶν φυλετικῶν νόμων, ὅλοι ὥστόσο νιώθουν ξαφνικά πὼς ὁ μαρτιάτικος ἀέρας διασχίζει ζεστός και ἐξάίσιος τὴν κοιλάδα και πὼς εἶναι ἄντρες μὲ αἷμα στὶς φλέβες και ἄνεμο στὸ μέτωπο.

Δὲν τό 'θελα αὐτό, σκέφτεται ὁ μεταλλωρύχος, ὅταν τὰ πολλὰ πόδια μπαίνουν σὲ κίνηση, τ' αὐτοκίνητα παίρνουν μπρὸς και οἱ φωνὲς δυναμώνουν. Ἀναστενάζει και ἀρχίζει νὰ τροχάζει πίσω ἀπὸ τὴ γυναίκα του, ποὺ ἴσιωσε τὸ καπελάκι της και ἐτοιμάζεται τώρα νὰ διασχίσει τὸ χωριό, ὅλο προκλητικότητα και μίσος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὴν κοιτάζουν ἀπὸ τὰ παραθύρια τους σὰν κακό, δηλητηριῶδες ζῶο.

Δὲν τό 'θελα αὐτό, λέει ὁ κοινοτάρχης στὸν γραμματέα τῆς κοινότητας, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο κατεβαίνει τὸν κατηφορικό δρόμο. Τὸ λέει φωναχτά, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἀκουστεῖ αὐτὸ και νὰ διαδοθεῖ. Εἶναι σὰν νὰ θέλει ἔτσι νὰ δικαιολογηθεῖ, κάνοντας συνάμα και μιὰ μικρὴ προσπάθεια νὰ διαπραγματευθεῖ μὲ τὴ μοίρα τῆ ζωῇ τοῦ γιοῦ του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ἔχει λάβει καμία εἴδηση και ὁ ὁποῖος στὴν πραγματικότητα κεῖται ἤδη ἐδῶ και δε-

κατέσσερις μέρες νεκρὸς στὰ λασπόνερα τῶν ἐλῶν Πρίπετ.¹

Σὲ δλόκληρο τὸ χωριὸ οἱ καμινάδες καπνίζουν· παντοῦ γευματίζουν, συζητοῦν καὶ γογγύζουν. Ψῆλά, στὸ δάσος, κεῖται ὁ νεαρὸς Πολωνὸς στὸν βιαστικὰ σκεπασμένο τάφο του, μὲ φρεσκοσκαμμένο μαυρόχρωμα τοῦ δάσους πάνω στὸ ὠραῖο, παραμορφωμένο πρόσωπό του. Ἔζησε εἴκοσι δύο χρόνια, τὰ τρία ἀπ' αὐτὰ στὸ χωριὸ ὅπου τὸν ἀπαγχόνισαν. Εἶχε ἐργαστεῖ σ' ἐνὸς χωρικοῦ καὶ εἶχε καθίσει μαζί του στὸ τραπέζι, μολονότι ἦταν ἀπαγορευμένο νὰ συντρῶει κανεὶς μὲ τοὺς αἰχμαλώτους. Εἶχε βοηθήσει τὴ γυναίκα τοῦ χωρικοῦ στὶς δουλειές της καὶ τὰ Χριστούγεννα εἶχε σκαλίσει στὸ ξύλο παιχνίδια γιὰ τὰ παιδιά: ὑπέροχα μπλὲ καὶ πράσινα παγόνια νὰ τσιμπολογοῦν σὲ μιὰ σκάφη, καὶ πολύχρωμα ψάρια, ποὺ κινοῦνται σὰν φίδια.

Πατρίδα του ἦταν ἓνας μικρὸς τόπος στὴν Πολωνία, κοντὰ στὴν Κρακοβία. Μοῦ ἔχουν διηγηθεῖ ὅτι ἐκεῖ πέρα, στὸ χωριό, ὑπάρχει ἓνας μεγάλος καὶ φαρδὺς δρόμος μὲ χαντάκια τοῦ νεροῦ στὶς δύο του πλευρές, ἀσβεστωμένα σπίτια κι ἓνα ξύλινο καμπαναριό· ὅτι τὸ ποτάμι κυλάει σὲ βαθύσκαφο ρέμα κι ὅτι στὸ δασωμένο φαράγγι του φυτρώνουν κομβαλλαρίες τοῦ Μαΐου τὴν ἀνοιξη καὶ μανιτάρια τὸ φθινόπωρο· ὅτι στὰ δωμάτια τῶν

---

1. Τὰ ἔλη Πρίπετ, ἡ ἀλλιῶς καλούμενα ἔλη τοῦ Πίνσκ, ὀφείλουν τὴν ὀνομασίαν τους στὸν ὁμώνυμο παραπτόταμο τοῦ Δνειστέρου. Ἐγίναν πασίγνωστα κατὰ τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον λόγῳ τοῦ ὅτι ἀποτέλεσαν τὸ ἀκρότατο ὄριο τῆς πρὸς ἀνατολὰς προέλασης τῶν Γερμανῶν.

χωριατόσπιτων υπάρχουν τεράστια, χτιστά και σοβαντισμένα τζάκια, ὅτι στοὺς τοίχους κρέμονται εἰκονίσματα κι ὅτι τὰ μεγάλα νυφιάτικα κρεβάτια εἶναι στολισμένα με πολὺχρωμα, κεντημένα μαξιλάρια καὶ κλινოსκεπάσματα. Ὅμως τὸ ἂν τὰ μάτια τοῦ νεαροῦ Στάνισλαους στὴν ὕστατη ὥρα του ἦταν γεμάτα ἀπ' αὐτὲς τὲς εἰκόνες δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ πῶ. Ὅπως κι ὁ γιὸς τοῦ κοινοτάρχη, ἦταν ἡ ἐλπίδα τῶν γονιῶν του, ἡ ὑπερηφάνεια τῶν δασκάλων του καὶ ἡ χαρὰ τῶν κοριτσιῶν στὸ χωριό. Ἦταν ἓνα σπυρὶ ἀπὸ τὰ χρυσὰ στάχυα, συνθλιμμένο ἀπὸ τὲς τρομακτικὲς μυλόπετρες τοῦ χρόνου. Κι ὅλα μπορούμε νὰ τὰ μαντέψουμε ἐκτὸς ἀπὸ τὲς σκέψεις τῶν ἐτοιμοθάνατων.²

---

2. Τίτλος πρωτοτύπου: «Märzwind». Πρωτοδημοσιεύτηκε στὴ συλλογὴ διηγημάτων τῆς Marie Luise Kaschnitz, *Das dicke Kind und andere Erzählungen*, Κρέφελντ, 1952, καὶ περιλήφθηκε στὸ M.L.K.: *Gesammelte Werke*, ἐπιμ. Christian Büttrich καὶ Norbert Miller, τόμ. 4: *Die Erzählungen*, Insel Verlag, Φρανκφούρτη/Μάιν 1983, σσ. 110-118.

Πρώτη δημοσίευση αὐτῆς τῆς μετάφρασης: περιοδικὸ *Πόρος*, τόμ. Ν', τχ. 141, Ὀκτ.-Δεκ. 2011, σσ. 279-285.

Αναζητήστε το [εδώ](#)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)